

RAUNO ALLIKSAAR

LOOD

MIHHAIL ALEKSEJEVIŠ BARABANTŠIKOVI AUTOBIOGRAAFIA

Siis, kui ma sündisin, arvas ämmaemand, et minu elu saab küll igav ja edutu olema. Mõnel ämmaemandal kohe on säärane seletamatu võime laste kohta, keda nad ilmale aitavad, öelda, mis neist saab. Tõsi, võibolla ei oska nad tulevikku mitte niivõrd ennustada, kuivõrd luua, sest eks see, kui sulle juba sünnitusmajas öeldakse, et su lapsest suuremat asja ei saa, annab vanematele harilikult üsnagi võimsa tõuke oma tegevuse või tegevusetusega sellele ainult kaasa aidata, et lapsest tõesti mitte midagi ei saaks. Ma ei ole kindel, kas minu vanematega läks just nõnda, ent tõsiasi on see, et mu kasvatamisega nad just ülemäära vaeva ei näinud. Tegelikult on mu elu läinud hoopiski teistmoodi, ehkki peab nentima, et ilmselt ei osanud mitte keegi aimata, et ta just nimelt nii läheb. See kõik vajab pikemat sissejuhatust.

Mina, Mihhail Aleksejevitš Barabantšikov, sündisin ühes väikeses linnas, mida kaardilt ei leia. Täpsematest asjaoludest ei tahaks ma praegu rääkida. See linn on olemas, aga seda lihtsalt ei leia kaardilt. Vähemalt ma pole senini leidnud. Perekonnanimi Barabantšikov tuleb sellest, et mu vaarisa olla tsaariarmees trummilööjaks olnud ning 1883. aastal endale sellise nime võtnud. Enne seda oli ta nimi Lapotnikov. Nojah. Ämmaemand ütles mu vanematele, et minu elu saab olema tühi ja sisutu, ning tõenäoliselt mu vanemad uskusid seda. Nad ei teinud igatahes mitte midagi, et seda väärata. Ämmaemand elas muidu meie kõrvalmajas, korrust ja korterit ei oska ma öelda, sest ma ei käinud säääl majas kunagi. Üks mu sõber, kellega hoovi pääl sageli mängisime, elas küll samuti säääl, aga säääl majas elas ka vanamees Tammistu, keda ma tema moondunud näo pärast hirmsasti kartsin. Tammistu oli sõjas käinud ja Velikije Luki all haavata saanud. Sestap ei läinud ma kunagi oma sõbrale ka külla, isegi kui ta kutsus. Pelgasin koridori pääl Tammistut kohata. Ämmaemandat mäletan aga hästi. Oli kogukas mammi, kerge vuntsiga nina all. Tal oli üpriski tüütu hääл ning ta rääkis eesti keelt paksu vene aktsendiga (ja eesti keelt talle mingil põhjusel rääkida meeldis). Tõsi, vene keelt rääkis ta jällegi üpris

tuntava ukraina aktsendiga, ukraina keelt väga aga ei osanud, veidike purssis ja siis ka tugeva poola aktsendiga. Võta siis kinni. Ämmaemanda nimi oli Ševtšuk (selle nime oli ta saanud oma teiselt abikaasalt) ning teda võis hoovis sageli näha ja seejuures oli tal eranditult alati koni hambus. Üldiselt oli ta sõbralik. Ainult lapsi jälestas.

Kunagi mõtlesin, et huvitav, kas ta ka mind vastu võttes suitsetas. Mõnikord mõtlen sellele praegugi. Sigaret tundus tema lahutamatu osa olevat.

Ma olin kolmeaastane, kui mind lasteaeda pandi. Ma ei mäleta sellest ajast just kuigi palju, seda pääsjalikult seepärast, et igapäevane pudru-söömine oli mu vaimule liialt traumeeriv. Mulle tõesti meeldib puder, ausõna, aga see, kuidas seda lasteaias sööma sunniti, oli liig mis liig. Kõige muuga võisin ma leppida, kuid viletsa pudruga, mida kasvatajad ja kokatädid vägisi sööma sundisid, ei iialgi. Sestap, kui ma olin viis ja pool aastat vana, teatasin vanematele, et ei lähe enam kunagi lasteaeda, sest säääl on halb. Nemad kehtasid ainult õlgu ega osanud midagi pääle hakata. Kooli nii väikesed lapsed ju ei võetud. Nad küsisid minult, kas ma tahaksin ehk lugema õppida. Naabritädi Salme võivat mind õpetada. Salmele, kes enne pensionile jäämist oli nelikümmend aastat medõena töötanud, lapsed meeldisid. Mina aga olin lasteaias juba mõnda aega uurinud ajalehede pareid, mille sisse kojamees Sergei Borissovitsš oma lõunaks kaasa võetud võileibu pakkis. Sergei Borissovitsšil oli võileib kaasas absoluutselt iga päev ja iga kord viskas ta paberi pärast söömist oma harjakuuri nurga taha. Nõnda kogunes neid ajapikku üsna palju ning tõsise mõttetöö tulemusena jõudsin ühel hetkel nii kaugele, et hakkasin tekstist aru saama. Kui ma vanematele seda ütlesin, arvasid nad, et küllap siis polegi mul mõtet kooli minna, kui juba lugeda oskan.

Järgmisel päeval läksin keemiakombinaati tööle. Algul tahtsin minna sukavabrikusse, aga et see asus linna teises otsas ja keemiakombinaat meie kodust üle tänava, siis nõudis ema, et just viimasesse lähaksin, sest linnaliiklus olevat viieaastase jaoks liialt ohtlik. Isa arvas, et küllap ma hakkama saaksin, aga ema rahustamiseks nõustusin lõpuks ikkagi keemiakombinaadiga.

Nüüdseks olen keemiakombinaadis töötanud juba neli aastat ja paarist väiksemast tööõnnetusest (aga mida väike kemikaalipõletus õigele mehele ikka teeb) hoolimata olen säääl ikka veel ametis ning silmapiiril terendab ametikõrgendus.

Ševtšuki-mutt ei teadnud ikka midagi.

KUIDAS MA ANDREIGA BURKSI SÖÖMAS KÄISIN

„Aja jooksul õpid sa mind vihkama. Ja sa pole esimene.”

Huvitav on see, mida reede öösel vastu laupäeva burksi järjekorras oodates kuulda võib. Andrei helistas mulle päeval ning pakkus välja, et võiks õhtul linna minna ja „noh, teha paar jooki,” nagu ta ise ütles. Mingil kummalisel põhjusel mina ikka läksin, nagu harilikult, ehkki ise ka ei saanud aru, miks. Igatahes kulges õhtu oma loomulikku rada pidi ning lõppes – kus siis mujal – burksiputkas. Pandagu tähele, burksiputkad demonstreerivad reede öösiti harilikult seda, milline inimkond võiks vabalt olla, ent millest ta end meie kõigi suureks õnneks hoida suudab. Primatoloogid võiksid säääl sellistel aegadel vabalt otsida primaatide käitumise põhimustreid, sest on natuke palju seda kõike inimkäitumiseks nimetada. Ei saa aga ka öelda, et käitutaks ahvi moodi – see solvaks ilmselt valdavalt osa inimahve, sest neil on tõenäoliselt rohkem aru peas kui suvalisel kilejopet ja dresse kandval tüübil reedeöises burksikas. Igatahes olime Andreiga sinna jõudnud ning kui meie järg kassas lõpuks kätte jõudis, saime teada, et ooteaeg on ligi tund. Mis säääl ikka, mõtlesime, ning jäime ootama.

Eemal vestlesid kaks härrasmeest ning mul tekkis kahtlus, et enne kuulnud lausegi pärines ühelt neist. Mõlemad kandsid kilejopet, üks musta, teine sinist, jalas olid ühel Adidase dressid, teisel aga Nike'i omad. Pääs oli mõlemal siilisoeng ning käes *long drink*'i purk. Võinuks arvata, et tegemist on kaksikute või vähemalt vendadega, sest nii välimuselt kui maneeridelt olid nad neetult sarnased. Nende kõnelus kulges üldiselt rahulikult, ent ajapikku tundus ägenevat. Jäin huviga vaatama, sest mida muud säääl teha oli. Ootamatult jõudis olukord aga selleni, et üks härrastest, kes oli vahepeäl jäänud jõllitama äsja sisse astunud pisut asiaatlikuma välimusega seltskonda, pöördus taas oma vestluspartneri poole, ütles talle „tere” ning kõigile – ilmselt ka temale endale – ootamatult virutas tolele jalaga kõhtu, mispääle teine vennakstest (nimetagem neid siis nõnda) muidugi ümber kukkus ning endaga veel mõned lähedalseisjad kaasa tõmbas. Tal kulus hää paar minutit, et taas oma jalgele püsti saada ja seejärel ei jäänud ta kaaslasele vastust võlgu, vaid virutas samamoodi tolele jalaga kõhtu. Kordus sama, mis ennegi, ainult peegelpildis. Kõik ootasid kaklust ning tundus, et teenindaja on valmis juba turvanuppu vajutama, ent järgnes

ootamatu – mehed surusid kätt ning asusid taas vestlema. Kõik jätkus endistviisi ning siamaani arvan ma, et tegemist oli mingi eriti madalate primaatide seltsi tervitusrituaaliga.

„Ou, türa, mingi korporant oled või,” kostis veidi eemalt ja ma nägin, kuidas punetava näo ja härjakaelaga umbes meeterüheksakümnene ja vähemalt sada kilo kaaluv jõmm Andrei sonimütsi pihta sõrmenipsu löi. „Ei, ei, mina ei ole korporant,” vastas Andrei. „Kui mina ülikoolis käisin, siis mina tahtsin minna korporatsiooni, aga nemad ei võtnud mind, ütlesid, et mina olen venelane ja sellepärast ei saa.” Neetud küll, mõtlesin, et Andrei ka ei oska selliste tegelastega oma suud koomal hoida ja suisa peab seletama hakkama. „Noo, parem on, et ei võetud, mille kuradi pärast peaks keegi venelast üldse kusagile võtma. Me elame ikkagi Eestis,” müristas härjakaelaga tüüp ning hakkas naerma, sest kusagilt olid välja ilmunud ka tema umbes-täpselt samade gabariitidega kambajõmmid, kes samuti kaasa naersid. Nägin, kuidas Andrei avas suu, et midagi seletama või vaidlema hakata, ent enne seda, kui kõik võinuks lõppeda oluliselt halvemini, kõlas teenindaja hääl ning kari, kes oli äsja Andreid piiranud, tormas oma burgerite ja kartulite järele.

„No tead,” sõnas Andrei, „mina arvan, et siin kohas tuleb liiga kaua oodata. Milleks on vaja nii kaua oodata? Kas nemad ei või endale rohkem kokkasid tööle võtta? No miks võtab burgeri tegemine nii kaua aega, no ma ei saa aru.” Mina manitsesin teda kannatlik olema. Kui me oma burgerid kätte saime, siis kadusime rahvast täistuubitud putkast nii kiiresti kui võimalik.

Minu burgeri pihv oli igatahes pooleldi külm.

KALAMEHE LAUL

Tal oli viha kontrollimisega probleeme ja seetõttu peksis ta mõnikord oma isa. Isa, ehkki pensionär, polnud küll ülemäära vana, ent aastakümned tehases töötamist olid tervisele oma jälje jätnud, mistap ei saanud ta poja ohjeldamisega enam päriselt hakkama ning mõnikord, kui Mardil kalalkäik ebaõnnestus, valas ta oma viha isa pääle välja, justkui too olnuks süüdi, et kala ei võtnud. Meri ja kalad olid ülepää Mardi elu ainsaks tõeliseks konstandiks – jah, kusagil oli ka isa ja tolle ehitatud majake mere ääres, ent ainus, mis talle päriselt korda läks, oli ikkagi kalapüük. Mart armastas kalapüüki rohkem kui midagi muud – ta armastas kalapüüki rohkem kui oma isa, ta armastas kalapüüki rohkem kui ta oli eales armastanud oma naist, kes (arusaadavatel põhjustel) oli juba ammu tema juurest ära läinud, ta armastas kalapüüki rohkem kui ta oli armastanud oma ema, kellest ta mäletas vaid seda, et ema läks kunagi ujuma ega tulnud enam tagasi (alles aastaid hiljem mõistis ta seda, mida lapsena ei olnud ära tabanud – et ema oli otsustanud ujuma minna keset talve ja väga paksu mantliga). Sellest polnud Mart ja isa aga mitte kunagi rääkinud.

Isa ei olnud pojast kunagi väga palju pidanud, aga enda juurest teda minema kihutada ka ei tihanud, ikkagi ainus laps ja pärast naise surma üleüldse ainus pereliige. Ta oli püüdnud Mardile üht ja teist õpetada, ent poiss ei võtnud vedu, ainult kalad pakkusid talle huvi. Hiljem oli ta soovitanud Mardil kutsekooli minna ja igaks juhuks ametit õppida, ent Mart teadis täpselt, et ei tahagi üldse eluga muud pääle hakata kui kala püüda. Ta pühendus kalapüügile jäägitult ning mitte ainult praktikas, vaid ka teoorias. Mart veetis lugematuid tunde raamatukogust toodud kalanduskäsiraamatute seltsis, töötas läbi meeletu hulga materjali kohalike ja võõramaiste kalade kohta, luges süvitsi erinevate kalade eluviisi ja kommete kohta ning külastas paaril korral isegi välismaal okeanaariume, et kalu lähemalt uurida. Hoolimata sellest, et ta pärast kooli lõpetamist kusagile edasi õppima ei läinud, sai temast pelgalt paari aastaga tõenäoliselt parim kalatundja kogu maal. Paraku ei saanud keegi sellest kunagi mitte midagi teada, sest Mart õppis seda kõike vaid endale ega jaganud oma teadmisi. Õigupoolest hoidis ta neid vägagi kiivalt varjul ega rääkinud ka teiste kohalike kalameestega, kui nood tema käest nõu tulid küsima. Ühel hetkel andis ka isa alla ning otsustas, et las poiss siis olla säärane nagu on – vähemasti kuni kalal käia oskab, seni päris nalga ei jää. Teisedki külainimesed pidasid teda pisut kohtlaseks, aga selliseid oli ju külades alati, mistap

keegi temasse otseselt halvasti ei suhtunud. Igapäevaste argiasjadega sai Mart probleemideta hakkama ja hätta ei jäänud, mis rahustas veidi ka isa südant, ehkki tal siiski häbi oli, et poeg sääraseks veidrikuks kasvanud oli. Eks tundis isa, et on temalgi selles süüd. Mõnikord kui Mart jälle mõne uue kalaraamatuga koju tuli, mõtles ta, et palju lihtsam olnuks leppida sellega, kui pojast oleks lihtsalt joodik saanud, nagu õige mitme Mardi eakaaslasega oli juba juhtunud.

Et Mart võiks kunagi ka naise majja tuua ja pisiperet soetada, sellest isa enam isegi ei unistanud. Oli ju selge, et pojalt ei olnud säärase asjade vastu mingit huvi ning kui ka olnuks, milline täiearuline naine tahtnuks ometigi meest, kellel ainult kalade jaoks aega ja tähelepanu jätkub? Seda suurem oli tema üllatus, kui ühel päeval nägi ta linnast kalaturult koju jõudnud poega õueväravas ühe tumedapäise neiuga vestlemas. Kui Mart tuppa jõudis, oli ta pisut kohmetu, aga isa ei küsinud igaks juhuks midagi. Järgmistel kuudel võis Marti ikka ja jälle koos tolle näitsikuga näha, ehkki too väravast kaugemale ei tulnud. Kord tuli aga Mart tuppa ja palus isal kohvivee üles panna, mida too ka tegi. Tol korral tuli neiu koos Mardiga nende tagasihoidlikku, ent kenasse majakesse. Tema nimi oli Tiina ning vestlusest sai isa teada, et ta on ühe naaberküla kalamehe tütar. Mardiga olla ta kohtunud turul, kus ta koos oma isaga kala müüs, ning teda võlnud Mardi põhjalikud teadmised – usute või mitte – siiakalade elust. Edasi läks kõik juba iseenesest, sest Mart võis siigadest lõputult rääkida ning tundus, et Tiina jaksas teda ka lõputult kuulata.

Ajapikku hakkas Tiina üha sagedamini Mardi pool käima ning kui Mart ühel juuliõhtul teatas, et nad kavatsevad Tiinaga suve lõpul pulmad teha, ei olnudki isa ülemäära üllatunud. Pigem oli ta rõõmus, et pojast on ikkagi täievääriline inimene saamas, ehkki tõik, et Mart siiski sugugi mitte kõige tavalisem noormees polnud, tegi talle pisut muret. Kuidas saab perekonna eest hoolitsemisega hakkama keegi, kellel ainult kalad meelel ning kes ühtelugu merel või raamatute taga on? Ometigi tundus, et Tiina lepib Mardiga sellisena nagu too on, mis oligi tegelikult ainus, mis luges. Süda ja meel jäid enam-vähem rahule. Suve lõpul peetigi tagasihoidlikud pulmad, misjärel Tiina Mardi ja tema isa tarre kolis. Mitte kõik aga ei sujunud. Mart oli jätkuvalt samavõrd kaladele pühendunud kui varemgi. Mõnikord kuulis isa, kuidas Tiina sellal, kui Mart oli õhtusele kalapiüügile läinud, vaikselt kõrvaltoas nutta tihkus ning ühel päeval, kui isa oli linnast turult koju jõudnud, leidis ta köögist eest Mardi, kes üksinda kohvi jõi. Küsimusele, kus minia on, vastas Mart lakooniliselt, et Tiina olla ära

läinud. Rohkem mehed sellest ei rääkinud. Mõnikord Mart ainult peksis isa, kui talle jälle viha pääle tuli. Isa ja Mart ei rääkinud sellest mitte kunagi. Ühel detsembripäeval pani isa aga paksu mantli selga ja läks ujuma.